

Podstawy Fizyki Elektryczność

Wiaczesław Szamow

Ćwiczenie 86A

***BADANIE ZJAWISKA ROZŁADOWANIA
KONDENSATORA
w programie Coach 6 Lite***

opr. tech. Mirosław Maś

Uniwersytet Przyrodniczo - Humanistyczny
Siedlce 2020

1. Wstęp

W ćwiczeniu bada się szybkość rozładowania kondensatora, oraz wpływ tej szybkości na różniczkowanie przebiegu prostokątnego przez układ RC . Pomiary wykonuje się za pomocą konsoli pomiarowej a wyniki pomiarów przetwarzane są komputerowo przez program *Coach*. W skład zestawu laboratoryjnego wchodzi:

1. komputer *PC* z programem *Coach 6 Lite*
2. konsola pomiarowa *Coach Lab II⁺*
3. zasilacz do konsoli *XY-1201250-E*
4. przewód do połączenia konsoli z komputerem (z gniazdem USB)
5. czujnik napięciowy – *Differential voltage –10..+10V* typu *0210i*
6. opornik dekadowy *DO 5*
7. kondensator dekadowy *DK 50*
8. wyłącznik na przewodzie i trzy przewody zwykłe.

Zestaw komputerowy (konsola + oprogramowanie) *Coach* pracuje w środowisku *Windows*.

Przed rozpoczęciem ćwiczenia sprawdź, czy zestaw laboratoryjny jest kompletny.

Do ćwiczenia należy opanować następujące zagadnienia teoretyczne:

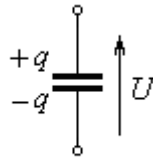
- funkcja wykładnicza
- pochodna funkcji
- napięcie elektryczne i natężenie prądu
- przebieg prostokątny i przebieg impulsowy
- kondensatory i pojemność elektryczna
- zjawisko rozładowania kondensatora
- stała relaksacji obwodu
- różniczkujący obwód RC

UWAGA: *Należy przynieść ze sobą nośnik informacji do rejestracji wyników pomiarowych.*

Konsola pomiarowa jest już podłączona do komputera przewodem 4.

2. Zjawisko rozładowania kondensatora

Kondensator jest to układ dwóch przewodników (zwanymi okładkami) odizolowanych od siebie. Kształt okładek i własności dielektryka, który oddziela okładki mogą być różne.

Rys. 1

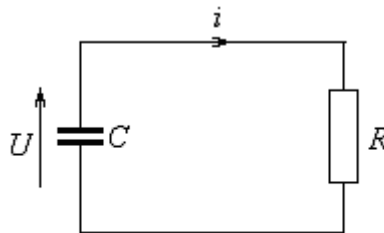
Kondensator posiada zdolność gromadzenia ładunku na swoich okładkach. Zgromadzony ładunek q jest proporcjonalny do napięcia U przyłożonego na okładki kondensatora

$$q = C U \quad (1)$$

gdzie stała proporcjonalności C nazywa się pojemnością kondensatora. Pojemność elektryczną w układzie jednostek SI mierzy się w faradach [F]. Zależy ona od konstrukcji samego kondensatora. Różniczkując wzór (1) względem czasu dostajemy związek

$$i = C \frac{dU}{dt}, \quad (2)$$

który wiąże natężenie prądu płynącego przez kondensator z szybkością zmian napięcia na kondensatorze. Jak widać z (2), kondensator przenosi dobrze przebiegi szybkozmiennne, a dla przebiegów wolnozmiennych pochodna napięcia jest bliska zero i prąd płynący przez kondensator jest znikomy. Jeżeli do naładowanego kondensatora C dołączymy opornik R , to kondensator zacznie się rozładowywać.

Rys. 2

Napięcia na kondensatorze i oporniku są takie same. Niech prąd płynący w obwodzie ma natężenie chwilowe i . Wykorzystując prawo Ohma i związek (2) mamy

$$i = \frac{U}{R} = -C \frac{dU}{dt}$$

gdzie uwzględniono fakt, że pochodna napięcia jest ujemna bo napięcie na kondensatorze maleje. Stąd

$$\frac{dU}{dt} = -\frac{U}{RC}$$

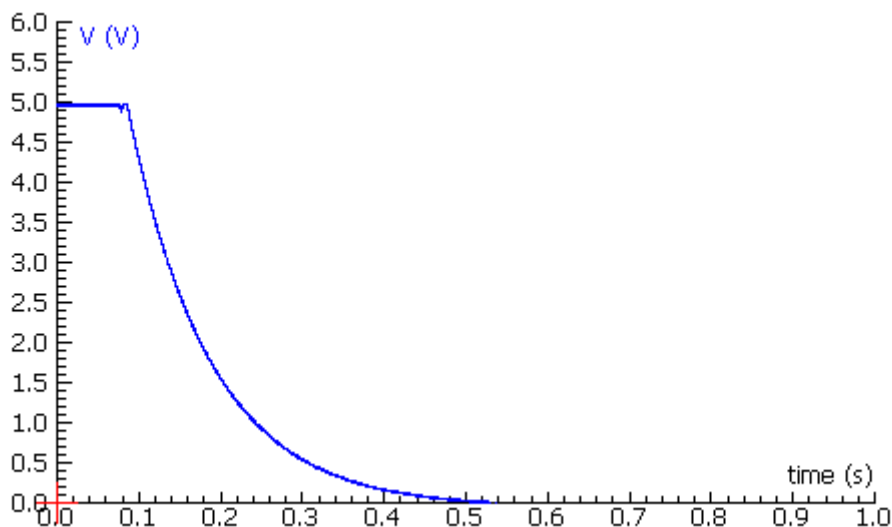
Jest to równanie różniczkowe zwyczajne 1-go rzędu. W równaniu tym należy znaleźć funkcję, której pochodna jest równa z dokładnością do czynnika mnożącego funkcji różniczkowanej. Rozwiązaniem jest oczywiście funkcja wykładnicza

$$U(t) = U_0 e^{-\frac{t}{RC}}$$

gdzie U_0 jest napięciem kondensatora w chwili początkowej $t = 0$ tj. w chwili dołączenia opornika. Wielkość $\tau = RC$ nazywa się stałą relaksacji obwodu – decyduje ona o szybkości rozładowania kondensatora. Wielkość odwrotna

$$b = \frac{1}{RC} \tag{3}$$

jest współczynnikiem tłumienia przebiegu. Teoretycznie proces rozładowania kondensatora trwa nieskończenie długo. W praktyce kondensator rzeczywisty jest rozładowany po czasie $t \approx 10RC$, bo czynnik e^{-10} jest małą liczbą rzędu 10^{-4} . Napięcie na nim maleje przykładowo jak na wykresie niżej

Rys. 3

3. Przygotowanie do pomiarów

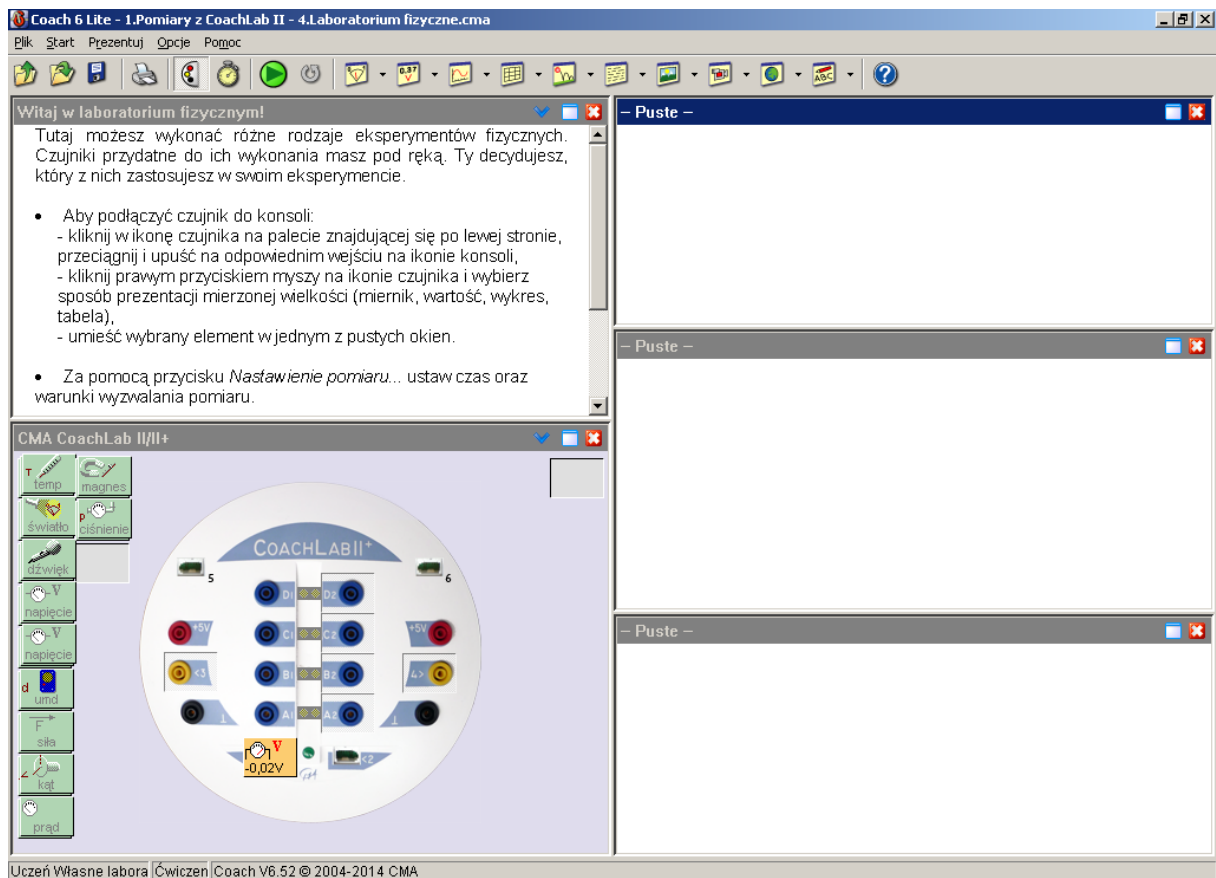
a. podłącz zasilacz do konsoli pomiarowej – po podłączeniu wyświetlają się kolejno 4 diody, a piąta zielona świeci stale. Uruchom komputer i utwórz plik Word potrzebny do rejestracji wyników pomiarowych.

b. uruchom program komputerowy *Coach 6 Lite*, klikając kolejno

Start→*Wszystkie programy*→*CMA Coach 6 Lite*→ *CMA Coach 6 Lite*

lub *ikonę na pulpicie*

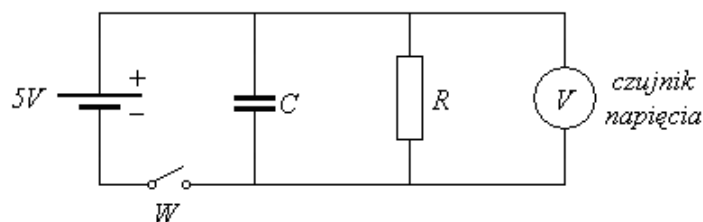
Ukaże się okno *Coach 6 Lite – CMA Coach Projects*, na pasku wybierz 2 ikonę. Po ukazaniu się okna *Otwórz ćwiczenie* kliknij 1 przycisk *CoachLab II*. W nowo-otwartym oknie wybierz *1.Pomiary z CoachLab II*, z listy wybierz *4.Laboratorium fizyczne*. Gdy konsola jest włączona i do konsoli przypięty jest czujnik zobaczymy ekran przedstawiony na rysunku poniżej.

Rys. 1

c. program samoczynnie zainstaluje czujnik napięcia i pokaże na jego ikonie wartość napięcia (około - 0,02V).

d. połącz obwód elektryczny jak na Rys. 5

Rys. 5

Nastaw $R = 10\text{ k}\Omega$ i $C = 2\mu\text{F}$. Napięcie 5V bierzemy z konsoli pomiarowej.

UWAGA: *Przed sprawdzeniem obwodu przez prowadzącego zajęcia nie podłączaj tego napięcia do układu.*

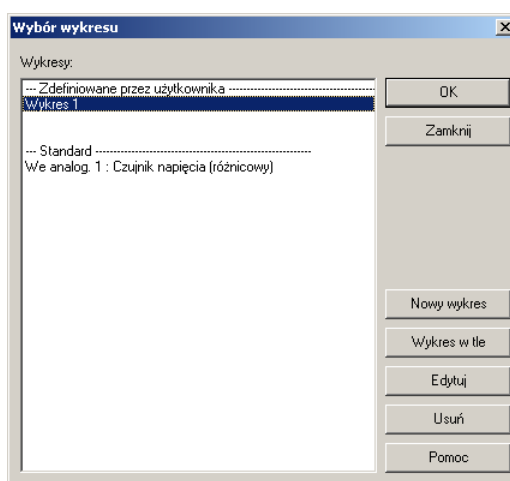
4. Badanie zjawiska rozładowania kondensatora

Proces rozładowania kondensatora badamy dla trzech pojemności $2\mu\text{F}$, $5\mu\text{F}$ i $10\mu\text{F}$.

a. aby śledzić na wykresie proces rozładowania kondensatora kliknij lewym przyciskiem myszy na górnym pasku 3 żółtą ikonę (zaznaczona strzałką)

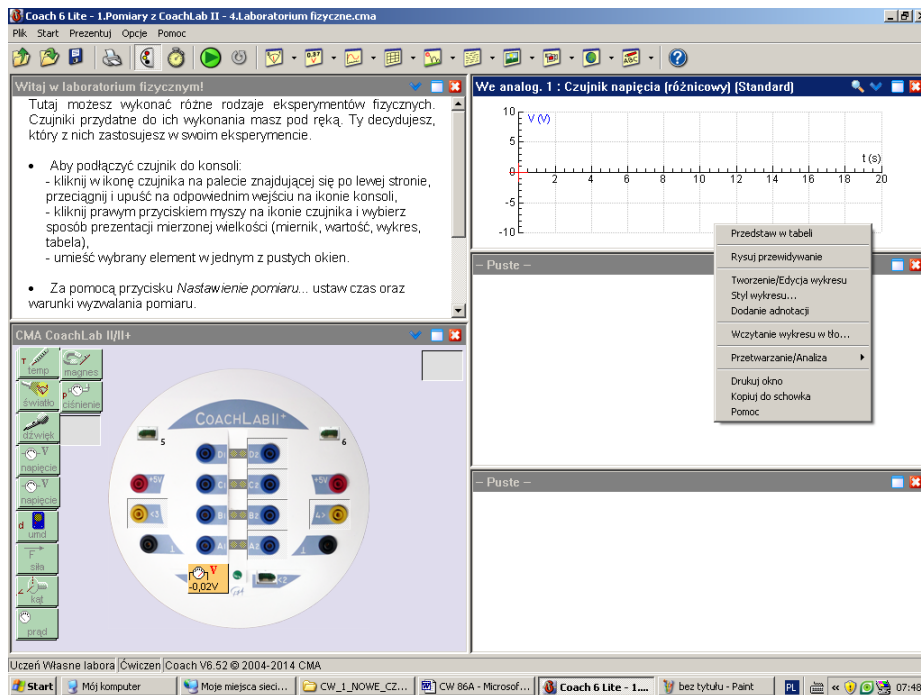

otworzy się okno (patrz poniżej) w którym wybieramy wykres *Standard* i potwierdzamy wybór naciskając przycisk *OK*.

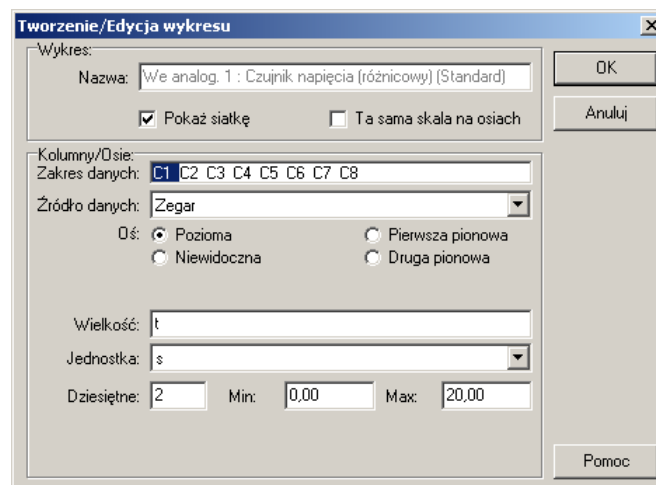

pojawiającą się miniaturkę wykresu umieszczamy na dowolnym 1 z trzech pól po prawej stronie ekranu.

- b. przesuając kursor myszki na pole z wykresem (zmienia się jej wygląd) a po naciśnięciu prawego przycisku pojawia się lista (patrz rysunek poniżej)

wybieramy opcję *Tworzenie/Edycja wykresu* pokazuje się okno

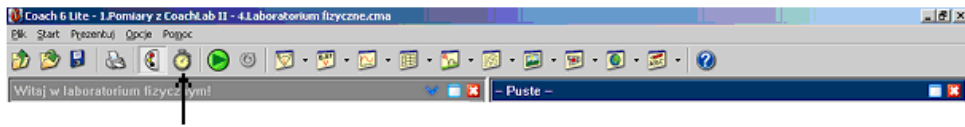

które służy do ustawiania pożądanych parametrów wykresu. Oznaczenia $C1, C2, C3, \dots, C8$ w pasku *Zakres danych* pozwalają w jednym układzie współrzędnych umieścić do siedmiu różnych wykresów. $C1$ zawsze określa oś poziomą, a pozostałe oznaczenia osie pionowe. $C1$ to *Zegar* w okienku *Max* ustaw 1.00. Następnie kliknij $C2$ w pasku *Źródło danych* wyświetli się:

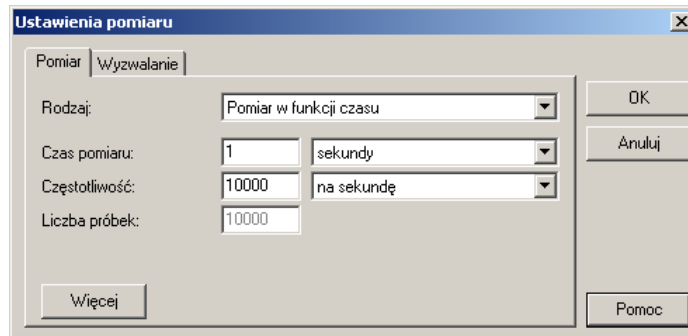
We analog 1 : Czujnik napięcia (różnicowy)

w rubryce *Min* ustaw 0.00. Kliknij OK. W polu pojawia się układ współrzędnych z czerwonym krzyżykiem.

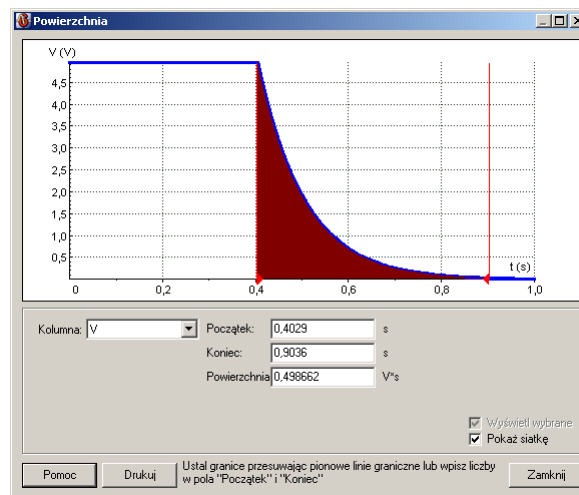
Aby ustawić dalsze parametry kliknij zaznaczoną strzałką ikonę na pasku narzędziowym (patrz rysunek).

W nowo-otwartym oknie *Ustawienia pomiaru* w rubryce *Czas pomiaru* wstaw 1, a w rubryce *Częstotliwość* liczbę 10000 i kliknij OK.

- c. teraz można już przystąpić do badania napięcia rozładowania kondensatora. Włącz wyłącznik *W*, który podaje napięcie 5V na kondensator – wówczas czerwony krzyżyk w układzie współrzędnych powinien znaleźć się na wysokości 5.0V. Aby przeprowadzić pomiar należy najpierw kliknąć zielony przycisk *Start* w pasku narzędziowym *Coacha* i prawie natychmiast wyłączyć wyłącznik *W* odcinający zasilanie. Z uwagi na krótki czas pomiaru (1 sekunda) czynności te wymagają pewnej wprawy. Wykres, który pojawi się w układzie współrzędnych skopiuj do swojego pliku tekstowego. W tym celu kliknij prawym przyciskiem myszy wykres, wybierz opcję *Kopiuj do schowka* a następnie użyj skrótu *Ctrl +v*. Skopiowany wykres odpowiednio nazwij.
- d. aby wyznaczyć pole pod krzywą rozładowania, kliknij prawym przyciskiem myszy wykres i wybierz opcję *Przetwarzanie/Analiza* a następnie *Obszar*. Ustaw znaczniki na początku i na końcu krzywej rozładowania jak na planszy niżej. Wartość *Powierzchnia* jest szukany polem.

- e. aby przeanalizować wykres klikamy go prawym przyciskiem myszy i wybieramy opcję *Przetwarzanie/Analiza*, a następnie *Dopasowanie funkcji*. W otwartym oknie z listy *Rodzaj funkcji* wybieramy funkcję wykładniczą

$$a \text{ Exp } (bx) + c$$

w oknie *Współczynniki* wartość parametru c ustaw na 0 i tak dobierz parametr b , aby funkcja fitująca najlepiej pokryła się z wykresem. Wykres funkcji fitującej można przesuwac myszą. Zanotuj wartość parametru b . Aby wyjść z okna kliknij przycisk *Anuluj*

- f. powtórz wyżej opisane czynności dla innych pojemności, podpisz następane wykresy właściwymi nazwami.

5. Opracowanie wyników

1. oblicz ładunki zgromadzone na kondensatorach ze wzoru i z wykresu, dzieląc pola pod krzywymi rozładowania przez opór $R = 10k\Omega$. Oszacuj błędy dla ładunków teoretycznych.
2. oblicz ze wzoru współczynniki tłumienia b przebiegów i oszacuj błędy.
3. wyniki teoretyczne i doświadczalne porównaj w formie tabeli

	b_1 [1/s]	b_2 [1/s]	b_3 [1/s]	q_1 [μC]	q_2 [μC]	q_3 [μC]
wynik dośw.						
wynik teor.						

Tab. 1

i wyciągnij wnioski. Znaki przy współczynnikach tłumienia pomiń.

Literatura

- [1] S. Osowski, K. Siwek, M. Śniadek, *Teoria obwodów*, OWPN, Warszawa 2006
- [2] M. Rusek, J. Pasierbiński, *Elementy i układy elektroniczne w pytaniach i odpowiedziach*, WNT, Warszawa 2006
- [3] R. Resnik, D. Holliday, J. Walker *Podstawy fizyki*, tom 3, PWN, Warszawa 2003
- [4] Wprowadzenie do Laboratorium Podstaw Elektroniki.